

Rita Levi-Montalcini

dr. Kerstin van Tiggelen, MBA · 01-07-2026

Deze maand meldde het ministerie van OCW opgetogen dat het Tulp Fonds zijn eerste vangst heeft binnengehaald: vierendertig topwetenschappers, van wie negenentwintig afkomstig uit de Verenigde Staten, onder wie onderzoekers van Harvard, Stanford, Columbia en Yale. Vijftig miljoen euro is ervoor vrijgemaakt. Er is zelfs een naam bedacht die aan bloembollen doet denken, wat toepasselijk is, want ook tulpen bloeien pas na een winter.

Nu gun ik iedereen zijn tulp. Wetenschappelijke vrijheid staat wereldwijd onder druk, en een overheid die daar iets tegen doet, verdient waardering, geen sarcasme. Toch bekwam mij bij het lezen van de universiteitsnamen (Harvard, Stanford, Columbia, Yale) een herkenbaar gevoel. Dat gevoel heeft een naam, en die naam is Rita Levi-Montalcini.

In 1938 vaardigde Mussolini de rassenwetten uit. Rita Levi-Montalcini, net gepromoveerd arts en neuroloog aan de universiteit van Turijn en joods van geboorte, verloor van de ene op de andere dag haar aanstelling, haar laboratorium en haar toegang tot de universiteitsbibliotheek. Ze verdween eenvoudigweg uit de wetenschap; althans, uit de officiële wetenschap. Wat ze niet deed, was stoppen met onderzoeken. In haar eigen slaapkamer in Turijn, en later, toen de bombardementen die stad onveilig maakten, in een geïmproviseerd kamertje op het platteland, bouwde ze een laboratorium uit wat voorhanden was. Kippenembryo's, gehaald bij de plaatselijke boer. Een naaimachinaald, aangescherpt tot scalpel. Het uurwerkgereedschap van een horlogemaker, gebruikt onder een zelfgebouwde binoculaire microscoop. Daar, zonder aanstelling, zonder budget, zonder collega's en zonder enige legitimatie, verrichtte ze het werk naar de ontwikkeling van zenuwvezels in embryo's dat decennia later, toen ze allang weer een aanstelling had (in de Verenigde Staten dit keer) zou uitmonden in de ontdekking van de zenuwgroeifactor NGF. Daarvoor ontving ze in 1986 de Nobelprijs.

Toen ze na de oorlog haar bevindingen alsnog aan de gevestigde wetenschap voorlegde, moest ze eerst nog maar bewijzen dat werk uit een slaapkamer serieus genomen mocht worden. Wie geen instituut achter zich heeft, moet zijn eigen instituut zijn (en dat gaat zelden zonder argwaan van wie dat instituut al wél heeft). De vergelijking met een Harvard-hoogleraar die met een gedekte verhuiskostenregeling naar Nederland komt, is natuurlijk mank. Zo'n hoogleraar wordt niet node uit angst voor vervolging bediend, maar gul onthaald: met naamsvermelding, persbericht en ministeriële felicitatie. Toch is de onderliggende logica interessant om even bij stil te staan. Wie al erkend is, wordt moeiteloos verder erkend. Wie nog niet erkend is, moet zichzelf eerst maar bewijzen, het liefst zonder iemand tot last te zijn.

Buitenpromovendi kennen dat principe uit de eerste hand. Ook zij verrichten hun onderzoek voor een belangrijk deel op eigen kracht: 's avonds, in het weekend, meestal zonder eigen kamer op de vakgroep, zonder de vanzelfsprekende infrastructuur die een aanstelling met zich meebrengt. Ook voor hen geldt: het werk moet eerst maar bewijzen dat het werk is, voordat iemand het een naam durft te geven.

Misschien is dat zelfs precies de charme van het buitenpromoveren: dat het zich, net als Levi-Montalcini's geïmproviseerde slaapkamerlab, aan het zicht onttrekt totdat het zich niet meer laat ontkennen. En ik zie ook een kans om voor ons buitenpromovendi tulpen te laten bloeien. Het Promovendi Netwerk Nederland (PNN) noemt de promotiebonus een perverse prikkel voor universiteiten om meer promotieposities te creëren terwijl de begeleidingscapaciteit niet meegroeit. In plaats van die bonus dan maar af te schaffen heb ik een beter idee: maak een deel van het geld over naar elke jonge doctor. Een mooier bosje bloemen kun je je niet wensen op zo'n feestelijke dag.

Levi-Montalcini, R. (1988). In Praise of Imperfection.

Bron: <https://www.expertisecentrumbuitenpromoveren.nl/Levi-Montalcini-door-Kerstin>

Iedere buitenpromovendus beleeft zijn of haar promotieonderzoek op een andere manier. Het Expertisecentrum Buitenpromoveren helpt bij een weloverwogen keuze en begeleiding tijdens het traject.